

AZ ÉLET SZAVA.

SCHNITZLER SZINMŰ 3 FELVONÁSBAN.

□ Az óra ketyeg a szinpadon. Az a bizonyos csend, mellyel olyan gyakran találkozunk a kopott butor-zatu polgárszobák nyomott levegőjében, valahányszor az alkalmak lehetőségeitől elbarrikádozzák vágyainkat a körülmények. Ezek csak a holt szakaszok, melyekben nem születnek békítő gondolatok. Itt laknak azok az emberek, akiknek az idő börtön, mert speciális kivánságaik teljesülhetetlenségében csak helyzetük hasznavehetetlenségét érzik. Elképzelhetetlennek tűnik föl előttük minden alkalmazkodás és az életösztön kihívó dacát szólítják bennük harcra a meggátolások.

□ Az említett polgári szoba interieurjéből a halállal viaskodó beteg százados és gyermeki kötelessége teljesítésében raboskodó 26 éves lánya némaságába beleketyegő óra hideg bús ritmusából érzi ki Schnitzler az élet lappangó készülődő tragédiáját.

□ Ez a hangulat kétség kívül értékrejtő és az ember sorsát szervesen összefogó probléma lehet egy jó dráma életében. Tán sikerült volna is a megoldás, ha az író csak annyit mondott volna el, amennyit alakjai megkezdett környezetete, saját összefoglaló képessége a művészi igazság következetességén keresztül megbírnak.

□ Szóval amennyit művészi eszközökkel bizonyítani képes. A kérdés nagy perspektivákat takaró felhői megérintették uszályaikkal fogékony lelkét és megszedült tőlük. Ugyanaz a hangulat szállta meg, mely a lírai költemények, szent beszédek világra jöttét előzi meg. Pedig a dráma már megkezdődött, igaz érdeklődéssel vártuk Szegény Mari és a „szegény Marik“ kibontakozó sorsát. De hát az élet, az Élet — nemcsak szegény Marik kis sorsából áll — és Schnitzler el kezd sirni az „Élet fája alatt“ és beleordít az ürbe. Előbb halk szavak, Mari igaz sorsának érvényre törő akaratával küzködő mondattöredékek, befelé jajdulófájdalmak, kevés illendő szentimentaliz-

mus — s. Jaj az élet az élet! rapszodikus lendülettel tör utat magának az érzés az eszme; gátakat rombol, vadat és „asszonyt“ öl, túl csap az alakok kötelező természetes igazságain. Színek, érvek, metaforák lesznek az emberekből. Schnitzler csak beszél, beszél, cselekedtetni őket jajgató filozófiai hangulatainak barbár eszközei gyanánt és közbe hat, föltétlen bizonyosan hat. Az életben ölnék, az életben mérgeznek. Nincsen Mari, nincsen Kata, nincsen gyakornok. Csak Ezredes van és neje, aki volt. Hol vannak azok a finom szálak, melyekkel a beteges szenvedéllyel életért lihegő 79 éves százados és ápolójának a minden megismeréstől, teljesüléstől elzárt Mari élete sorsát, egy mély szolid intenció szolgálatában, a bizonyítás vagy föltárás következetességével művészileg össze-
szőni lehet.

□ Persze, ahhoz Ibsennek kell lennie, hogy az alakok cselekvéseikkel, sorsukkal, minden érzelmi motívumaikkal, szerves egységgé kapcsolódhassanak bizonyos filozófiai jelentőséggel is. Schnitzler siet bebizonyítani, hogy mennyire nem filozófiai mélységekig lemerülni tudó elme, már csak a tévedés elkerülése miatt is. A poéta kiabálja ezt ki belőle, azok az emberek, akiknek buját-bajait, könyeit megérezte, mikor utnak indította őket a szinpadon. Ezeket rajzolja le mikor bizonyít vagy hat velük. Kár, kár, hogy holmi filozófiai hangulatokért, nagyszabásúság látszatáért fölládozta írói izlését és ösztönét, mellyel talán egy sokkal többet mondó, de mindenesetre diszkréttebb igazabb, egységes művészi munkát produkálhatott volna. Akkor lehetett volna figuráiról beszélnem, így nem érdemes. Szimbolum lett mindegyikből, disztingvátlan eszközei egy merész följajdulás szolgálatában álló cselekvésnek, nincsen sem művészet sem igazság bennük, tulzottak és durvák, felületesen karcoltak.

□ Egy közös tulajdonságuk van, mellyel az író vala-

mennyit összekapcsolja. Mihelyt valamelyiket a farsas együttélés természetéből szükségképen keletkezett gátlások érzékenyebben akadályozzák, az élet bestiája azonnal kitör belőlük, zavart csinál és vétkezik a többi vagy önmaga ellen.

□ A fiatalságnál tapasztalható ez legjobban, mert később — úgy mondja az orvos — aki mindent megbocsájt, amit az „én“ kérlelhetetlen ösztöne parancsolt tenni. Megtanuljuk, hogy még ránk süt a nap, még valahol vagyunk, még látunk, még hallunk, beszélünk, addig Élünk. „Ez az élet utolsó szava.“ Függöny.

□ Hol van az egész darabban egyetlen egy lélek, melyen keresztül ez a megállapítás művészi okozatossággal érvényesül.

□ Talán Mari?

□ Ő nem. Csak elindult a maga útján, aztán elvette az író, de jogaiért kiált vissza. Mi köze neki a háboruhoz. Mi köze apjának a kék ezred halál-fogadalmához. Mi köze az ezrednek Mari hadnagyá-

hoz és mindkettőjüknek az ezredesnéhez. Én tudom, mérget kellett töltsön apja poharába. Érvek kellett. Pedig a gyakornok a harmadik felvonásban még mindig várja az első felvonásbeli szegény leányt igaz sorsának, igaz művészi útján és a kinevezésért.

□ Az előadás hol segített, hol ártott a szerzőnek. A rendező ártott, mikor a kasirozott gyerekeket átszalasztotta a domboldalon általános kizökentő hatás kíséretében.

□ Ellenben az első képben (az ismeretes szoba a ketyegő órával) megértéssel tudta éreztetni az író hangulatát. Sebestyén elfogadhatóvá igyekezett tenni az utálatos haldokló vénembert, nagy izlésre vallottak eszközei, a darab stílusát eltalálta. Mari szótlanságát visszafojtott panaszát, kalandos élettörténetét Gombaszögi igaz kifejezéssel vezette végig. Legjellemzőbbek szívéből erőszakkal fölszakadó hangjai. A hadnagy alakjában szimpatikus közvetlenséggel élte le jelenetét Tarnai.

DI — TI.

NAGY DIÁKOK.

□ Szégyenlem bevallani, de én meghatva hagytam el a főpróbát. Jól tudtam, hogy e kis darabnak semmi köze az élethez, merő frázis, hangtömeg, agyonkomponált, agyoncsinált jelenettel tele; de a mese azért a szívemhez férközött, a hangulatok belelopták magukat a lelkembe s bár éreztem, hogy az irodalomhoz nincs sok köze Pierre Véber és Serge Basset darabjának, mégis tapsoltam szívből, igazán . . . Tetszett: ha mozi-drámának, detektiv-történetnek, Hoffmann-féle ifjúsági érzélgőségnek is kiáltják ki . . .

□ Már régen úgy vagyok; csodálkozom, hogy nekem még mindig illúzió a színház. Hiába láttam a festéket közelnek, hiába néztem, mint csinálják a darabokat: én még mindig mint közönség ülök a színházban, akárcsak ma volnék először a nézőtéren, Hegedüsről, mint Hegedüsről beszélni alig tudnék, teljesen összeforrt a Liliom, Az ördög, a Tokerámó alakjával. Amíg a függöny fönn van, érzem a drámát, a tragédiát, csak aztán, később jut eszembe, hogy komédia az egész . . .

□ Két-három nappal a bemutató után magam is mosolygok azon, hogy a sokszor elhasznált jelenetek (amelyek szinte zsonganak a darabban), megtudták fogni, le tudtak bilincselni. Sőt irigyeltem azokat az embereket, akik hátul, az utolsó sorokban nem szégyellték a könnyeiket, nem törölték le, nem takarták el meghatottságukat. Nem is tudok most őszinte kritikát mondani, mert amit az eszem diktálna, rációfól az érzésem s a hangulatom, amikor láttam a darabot. Ezért van tán, hogy önmagamnak keresek szempontokat, okokat, hogy mindent, ami rossz, kimagyarázzak e színjátékban.

□ Mert a rossz és jó küzdelme, a limonádé szerelmes

történet, az erőszakosan összetákolt mese (— Elég ennyi: A nagydiákok legelsője szerelmes az igazgatónőbe. Nála van, amikor a rossz diák pénzt lop ki az igazgató fiókjából. Magára vállalja a rút bűnt, hogy megmentse szerelme jó hírét. Az igazság kiderül —) még csak nem is érdekelhet, a fiatalság fejlődő szerelmi életéről se mond semmi újat a két francia. De az álmok jönnek. Szeretnénk fölrohanni a színpadra: megnézni, kibetűzni az utolsó sorban azt a faragást, amit olyan szeretettel vájtunk bele az érzéketlen fadarabba, hogy legalább az tudja meg annak a gyönyörű asszonynak a nevét, akit imádtunk, akit láttunk mindig, aki előttünk illatozott . . . Másnak ugye árulhattuk volna el, hiszen még nem szabad, tilos . . .

□ Frázisokat beszélnek — mondják. Emlékszem: akkor mindnyájan frázisok, a szép gesztusok lovagjai voltunk. Egy gyönyörű jelenetért sinylódtunk eleget, tán vannak, akik még most is érzik. Önfeláldozás, nemeslelkűség igazán csak a mesékben van. De akkor abban éltünk. A jövő, a férfiaság előresiető fénye ragyogóvá festi a már-már elmuló — eltűnő gyermekort: mindegyikünknek a lelkében él egy-egy ilyen vibráló mese és ha nem is így történt meg, de így álmodtuk és ha nem is tettük meg, de lázas álmainkban ezerszer harcoltunk érte . . .

□ . . . Hiába beszélnek még sokat, hiába cáfolnak még meg sok hibát: az érv mindég csak ez volna s mint az unalmasan ráütő refrén, mindig csak ez a tónus csendülne vissza, ha sokféle változatban is: Ha nem is így történt, akkor . . . akkor így álmodtuk meg sokszor, nagyon sokszor . . .

□ És én tudom (és én szeretném kikiáltani, csak